

ՀՀ ԱՐԱՐԱՏԻ ՄԱՐԶ RA ARARAT MARZ

Մարզկենտրոնը՝ ք. Արտաշատ	Marz centre Artashat town
Տարածաշրջանները՝ Արարատ, Արտաշատ, Մասիս	Territoires Ararat, Artashat, Masis
Քաղաքները՝ Արտաշատ, Արարատ, Վեդի, Մասիս	Towns Artashat, Ararat, Vedi, Masis

Տարածքը Territory	2096 քառ. կմ sq. km
ՀՀ տարածքում մարզի տարածքի տեսակարար կշիռը Territory share of the marz in the territory of RA	7.0 %
Քաղաքային համայնքներ Urban communities	4
Գյուղական համայնքներ Rural communities	93
Քաղաքներ Towns	4
Գյուղեր Villages	95
Բնակչության թվաքանակը 2011թ. հունվարի 1-ի դրությամբ Population number as of January 1, 2011	280.4 հազ. մարդ ths. persons
<i>այդ թվում՝</i> <i>including:</i>	
քաղաքային urban	82.7 հազ. մարդ ths. persons
գյուղական rural	197.7 հազ. մարդ ths. persons
ՀՀ բնակչության ընդհանուր թվաքանակում մարզի բնակչության թվաքանակի տեսակարար կշիռը, 2010թ. Share of marz population size in RA population size, 2010	8.6 %
Քաղաքային բնակչության թվաքանակի տեսակարար կշիռը Share of urban population size	29.5 %
Գյուղատնտեսական նշանակության հողեր Agricultural land	156706 հա ha
այդ թվում՝ վարելահողեր including: arable land	26953 հա ha

Մարզի տարածքում է գտնվում Խոսրովի պետական արգելոցը (ծովի մակերևույթից 1600-2300 մ բարձրության վրա):

ՀՀ Արարատի մարզը հանրապետության տնտեսապես զարգացած մարզերից է:

Մարզի տարածքով է անցնում հանրապետական նշանակության Երևան-Երասխ-Ղարաբաղ ավտոմայրուղին, և Երևան-Երասխ երկաթուղին:

2010թ.-ին մարզի տնտեսության հիմնական հատվածների տեսակարար կշիռները ՀՀ համապատասխան ճյուղերի ընդհանուր ծավալում կազմել են.

- արդյունաբերություն՝ 8.8 %,
- գյուղատնտեսություն՝ 17.0 %,
- շինարարություն՝ 3.8 %,
- մանրածախ առևտուր՝ 1.6 %,
- ծառայություններ՝ 1.5 %:

Տնտեսության հիմքը **գյուղատնտեսությունն է**: Այն հիմնականում մասնագիտացած է խաղողագործության, պտղաբուծության և բանջարաբուծության մեջ:

Բեռնաուղևորափոխադրումները մարզում իրականացվում են ավտոմոբիլային տրանսպորտով:

Արդյունաբերության առաջատար ուղղությունները սննդամթերքի, ներառյալ՝ խմիչքների, արտադրություններն են և այլ ոչ մետաղական հանքային արտադրատեսակների արտադրությունը:

Մարզի բազմաճյուղ **արդյունաբերության** հիմնական և գլխավոր ուղղությունը մշակող արդյունաբերությունն է, որի մեջ առավել զարգացած են հետևյալ երեք ճյուղերը.

- ա) սննդամթերքի և ըմպելիքի արտադրություն (մրգերի, բանջարեղենի վերամշակում և պահածոյացում, թորած ալկոհոլային խմիչքների արտադրություն),
- բ) ծխախոտի արտադրություն (ծխախոտի խմորում՝ ֆերմենտացիա),

գ) ոչ մետաղական հանքային արտադրանքի արտադրություն (ցեմենտի, կրի, ասբոցեմենտային իրերի արտադրություն, քարի կտրում և վերամշակում):

Արտաշատ քաղաքը (2010թ. տարեվերջին՝ 25.6 հազ. բնակիչ) մարզկենտրոնն է: Քաղաքը գտնվում է Երևանից 30 կմ հեռավորության վրա (հայոց պատմական մայրաքաղաք Արտաշատից 10 կմ հյուսիս-արևմուտք), զբաղեցնում է 800 հա տարածություն:

Քաղաքի արդյունաբերության հիմնական ուղղությունը մշակող **արդյունաբերությունն է**, որի մեջ հատկապես առանձնանում են սննդամթերքի և ըմպելիքի արտադրությունը (մրգերի, բանջարեղենի վերամշակում և պահածոյացում, թորած ալկոհոլային խմիչքների), ինչպես նաև ոչ մետաղական հանքային այլ արտադրանքի արտադրությունը (կղմինդրի, աղյուսի և թրծված կավից շինարարական արտադրատեսակների, բնական քարերից երեսպատման նյութերի արտադրությունը):

Քաղաքի տնտեսական կյանքում էական դեր ունի նաև **գյուղատնտեսությունը**, որի հիմնական ուղղությունը բուսաբուծությունն է:

Արարատ քաղաքը (2010թ. տարեվերջին՝ 20.9 հազ. բնակիչ) գտնվում է Երևանից 47 կմ հեռավորության վրա, հիմնադրվել է 1936թ.: Հայտնի է որպես արդյունաբերական կենտրոն: Քաղաքի արդյունաբերության հիմնական ուղղությունը մշակող արդյունաբերությունն է, որի

The public nature reserve of Khosrov is situated in the territory of the marz (it is at a height of 1600-2300m above sea level).

RA Ararat marz is one of the economically developed marzes of the republic.

Yerevan-Yeraskh-Gharabagh highway and Yerevan-Yeraskh railway of republican importance run through the territory **of the marz**.

In 2010 the share of economy main branches of RA Ararat marz in total volume of correspondent branches of the republic comprised.

- industry 8.8 %,
- agriculture 17.0%,
- construction 3.8 %,
- retail trade 1.6 %,
- services 1.5 %.

Economy is based on **agriculture**. It is mainly specialized in wine-growing, fruit-growing and vegetable-growing.

Freight and passenger transportations in the marz are implemented by road transport.

The leading trends of **industry** are manufacture of food products including beverages and manufacture of other non-metallic mineral products.

Manufacturing is the main and general trend of multibranch **industry** of the marz, of which the following three branches are more developed:

- a) manufacture of food products and beverage (processing and canning of fruit and vegetable, manufacture of distilled alcoholic beverages),
- b) manufacture of tobacco products (tobacco fermentation),
- c) manufacture of other non-metallic mineral products (manufacture of cement, lime carbonate, asbestos cement products, cutting and processing of stone).

Artashat town (in the end of year 2010 comprised 25.6ths. inhabitants) is the centre of the marz. The town is situated in 30 km distance from Yerevan (in 10 km distance to the North-West from historical Armenian town- Artashat); it occupies the area of 800 ha.

Manufacturing is the main trend of **industry** of the town, in which manufacture of food products and beverages (processing and canning of fruit and vegetable, manufacture of distilled alcoholic beverages) as well as manufacture of other non-metallic mineral products (food products processing and preserving of fruit and vegetables, manufacture of paper and paperboard) and manufacture of tobacco products (tobacco fermentation) comprise prevailing part.

Agriculture is of great importance in the economic life of the town as well, in which cultivation is the main trend.

Ararat town (in the end of year 2010 comprised 20.9 ths. inhabitants) is situated in 47 km distance from Yerevan and it was found in 1936. It is known as an industrial centre. Manufacturing is the main trend of **industry** of the town, in which manufacture of other non-

մեջ իր գերակշիռ տեղն ունի ոչ մետաղական հանքալիսն և այլ արտադրանքի արտադրությունը (ցեմենտի, կրի և ասբոցեմենտային իրերի արտադրությունը):

Վեդի քաղաքը (2010թ. տարեվերջին՝ 13.7 հազ. բնակիչ) գտնվում է Վեդի գետի աջ ափին, Երևանից 48 կմ հեռավորության վրա: Քաղաքի արդյունաբերության հիմնական ուղղությունը մշակող արդյունաբերությունն է, որում կարևոր տեղ է զբաղեցնում բնական քարերից երեսապատման նյութերի, էլեկտրական և հսկիչ սարքերի ու սարքավորումների, պլաստմասաներից պատրաստվող շինարարական իրերի արտադրությունը:

Քաղաքի տնտեսական կյանքում էական դեր ունի նաև **գյուղատնտեսությունը**, որի հիմնական ուղղությունը դաշտավարությունն է:

Մասիս քաղաքը (2010թ. տարեվերջին՝ 22.5 հազ. բնակիչ) գտնվում է Հրազդան գետի ձախ ափին, Երևանից 14 կմ հեռավորության վրա: Խոշոր երկաթուղային սպրանքային կայան է, որն ունի միջմարզային նշանակություն և սպասարկում է Երևան քաղաքին:

Քաղաքի **արդյունաբերության** հիմնական ուղղությունը մշակող արդյունաբերությունն է, որի մեջ գերակշիռ տեղ է զբաղեցնում սննդամթերքի արտադրությունը (մրգերի և բանջարեղենի վերամշակում և պահածոյացում), թղթից և ստվարաթղթից արտադրատեսակների արտադրություն և ծխախոտի ապրանքների արտադրությունը (ծխախոտի խմորում՝ ֆերմենտացիա):

metallic mineral products (manufacture of cement, lime carbonate, asbestos cement products) comprises its prevailing part.

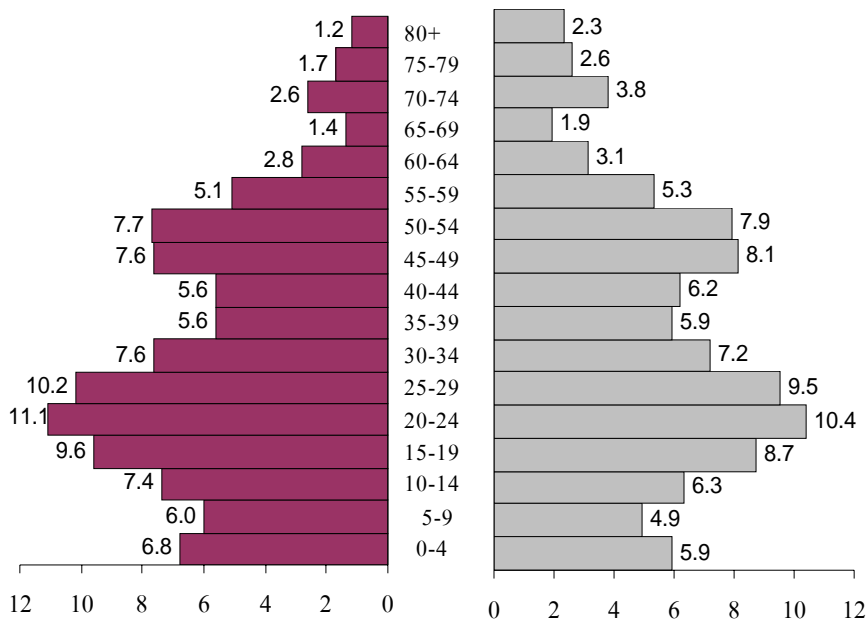
Vedi town (in the end of year 2010 comprised 13.7 ths. inhabitants) is situated on the right bank of Vedi River, in 48 km distance from Yerevan. Manufacturing is the main trend of industry of the town, in which manufacture of clothing materials from natural stones, manufacture of electrical equipment and control apparatus, manufacture of builders' ware of plastic are of great importance.

Agriculture is of great importance in the economic life of the town as well, in which cultivation is the main trend.

Masis town (in the end of year 2010 comprised 22.5 ths. inhabitants) is situated on the left bank of Hrazdan River, in 14 km distance from Yerevan. It is a big railway and goods transporting station, which is of interregional importance and supplies Yerevan city.

Manufacturing is the main trend of **industry** of the town, in which manufacture of wood and wood products (manufacture of wood sawing and planing, manufacture of unassembled wooden flooring including manufacture of parquet) manufacture of chemicals and chemical products (manufacture of paints, varnishes and similar coatings, printing ink and mastics) and manufacture of tobacco products (tobacco fermentation) comprise prevailing part.

ՄՇՏԱԿԱՆ ԲՆԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆՆ ԸՍՏ ՏԱՐԻՔԱՅԻՆ ԽՍԲԵՐԻ, 2011թթ. հունվարի 1-ի դրությամբ
 REZIDENT POPULATION BY AGE –SPECIFIC GRUPS, 2011 as of January 1

ՄԱՆՐԱԾԱԽ ԱՌԵՎՏՐԻ ՕԲՅԵԿՏՆԵՐ

RETAIL TRADE UNITS

	Քանակը Number					
	2006	2007	2008	2009	2010	
Մանրածախ առևտրի օբյեկտներ, ընդամենը	777	830	1023	1155	1266	Retail trade units, total
<i>այդ թվում՝</i>						<i>including</i>
խանութներ	522	531	763	949	1082	shops
կրպակներ	187	234	207	149	118	kiosks
գյուղատնտեսական արտադրանքի շուկաներ	3	3	2	1	1	markets of agricultural produce
սպառողական ապրանքների շուկաներ	4	4	5	3	3	markets of consumer goods
առևտրի այլ օբյեկտներ	61	58	46	53	62	other trade units

ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ EDUCATIONAL INSTITUTIONS

	Քանակը Number					
	2006	2007	2008	2009	2010	
Պետական նախադպրոցական	72	66	67	64	66	State pre-school
Պետական հանրակրթական	112	112	112	112	112	State general educational
Երաժշտական, արվեստի, գեղարվեստի դպրոցներ, մանկապատանեկան ստեղծագործական կենտրոններ	22	22	21	22	22	Music and art school youth creative(cultural) centre
Պետական նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) ուսումնական ¹	-	-	-	1	1	State preliminary vocational educational ¹
Պետական միջին մասնագիտական ուսումնական	4	4	4	4	4	State middle vocational educational
Ոչ պետական միջին մասնագիտական ուսումնական	2	2	2	2	2	Non-state middle vocational educational
Ոչ պետական բարձրագույն ուսումնական	1	1	1	1	-	Non-state higher educational

ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐ URBAN COMMUNITIES

Համայնքի անվանումը	Community name	Բնակավայրի անվանումը	Settlement name	Մշտական բնակչության թվաքանակը Population de jure number as of	
				2010թ. հունվարի 1-ի դրությամբ *, մարդ January 1', 2010, people	2011թ. հունվարի 1-ի դրությամբ *, մարդ January 1', 2011, people
Արտաշատ	Artashat	ք. Արտաշատ	t. Artashat	25401	25568
Արարատ	Ararat	ք. Արարատ	t. Ararat	20833	20921
Վեդի	Vedi	ք. Վեդի	t. Vedi	13578	13706
Մասիս	Masis	ք. Մասիս	t. Masis	22383	22517

ԳՅՈՒՂԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐ

¹ Այստեղ և հետայսու՝ 2009 և 2010թթ. ցուցանիշներում ներառված են նաև այն միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատությունները, որոնք իրականացնում են նախնական (արհեստագործական) ծրագիր:

¹ Here and hereinafter – the data for 2009 and 2010 also include those middle vocational educational institutions, which implement preliminary vocational program.

RURAL COMMUNITIES

	Համայնքի անվանումը	Community name	Բնակավայրի անվանումը Settlement name	Մշտական բնակչության թվաքանակը ** Population de jure number** as of	
				2010թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ January 1, 2010, people	2011թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ January 1, 2011, people
1	Աբովյան	Abovyan		1414	1424
2	Ազատաշեն	Azatashen		621	657
3	Ազատավան	Azatavan		3047	3028
4	Այգավան	Aygavan		4470	4443
5	Այգեզարդ	Aygezard		3152	3212
6	Այգեպատ	Aygepat		1545	1590
7	Այգեստան	Aygestan		2269	2409
8	Այնթափ	Ayntap		7989	8401
9	Ավշար	Avshar		5116	5124
10	Արալեզ	Aralez		2726	2724
11	Արարատ	Ararat		8190	8275
12	Արաքսավան	Araksavan		831	833
13	Արբաթ	Arbat		1820	1835
14	Արգավանդ	Argavand		1600	1710
15	Արմաշ	Armash		2678	2685
16	Արևաբույր	Arevabuyr		1136	1174
17	Արևշատ	Arevshat		2372	2370
18	Բաղրամյան	Baghramyan		1950	1951
19	Բարձրաշեն	Bardsrashen	•Բարձրաշեն/Bardsrashen •Կաթավարերդ/ Kaqavaberd	1524	1536
20	Բերդիկ	Berdik		1014	1016
21	Բերքանուշ	Berkanush		2014	2035
22	Բյուրավան	Byuravan		1446	1443
23	Բուրաստան	Burastan		1910	1859
24	Գեղանիստ	Geghanist		2438	2584
25	Գետազատ	Getazat		1843	1836
26	Գետափնյա	Getapnya		1339	1317
27	Գինեվետ	Ginevet		697	696
28	Գոռավան	Goravan		2740	2780
29	Դալար	Dalar		2540	2632
30	Դաշտավան	Dashtavan		2129	2124
31	Դաշտաքար	Dashtaqar		690	691
32	Դարակերտ	Darakert		2452	2455
33	Դարբնիկ	Darbnik		1138	1117
34	Դեղձուտ	Deghdsut		818	900
35	Դիմիտրով	Dimitrov		1249	1273
36	Դիտակ	Ditak		771	771
37	Դվին	Dvin		2870	2884
38	Եղեգնավան	Yeghegnavan		1887	1891
39	Երասխ	Yeraskh		871	887
40	Զանգակատուն	Zangakatun		1189	1187
41	Զորակ	Zorak		1923	1930
42	Լանջազատ	Lanjazat		1336	1369
43	Լանջանիստ	Lanjanist		250	249
44	Լանջար	Lanjar		223	228
45	Լուսաշող	Lusashogh		635	634
46	Լուսառատ	Lusarat		2805	2802
47	Խաչփար	Khachpar		1810	1810
48	Կանաչուտ	Kanachut		1278	1256
49	Հայանիստ	Hayanist		2077	2077

	Համայնքի անվանումը	Community name	Բնակավայրի անվանումը Settlement name	Մշտական բնակչության թվաքանակը ** Population de jure number** as of	
				2010թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ January 1, 2010, people	2011թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ January 1, 2011, people
50	Հնաբերդ	Hnaberd		631	630
51	Հովտաշատ	Hovtashat		3861	3586
52	Հովտաշեն	Hovtashen		1115	1094
53	Ղուկասավան	Ghukasavan		2237	2272
54	Մասիս	Masis		1483	1472
55	Մարմարաշեն	Marmarashen		3395	3465
56	Մխչյան	Mkhchyan		5086	5097
57	Մրգանուշ	Mrganush		1253	1255
58	Մրգավան	Mrgavan		1941	1961
59	Մրգավետ	Mrgavet		2340	2373
60	Նարեկ	Narek		1261	1275
61	Նիզամի	Nizami		1494	1473
62	Նշավան	Nshavan		1825	1808
63	Նոյակերտ	Noyakert		2394	2399
64	Նորաբաց	Norabats		2194	2249
65	Նորամարգ	Noramarg		1743	1770
66	Նորաշեն	Norashen		3511	3467
67	Նոր Խարբերդ	Nor Kharberd		6140	6339
68	Նոր կյանք	Nor Kyanq		2890	2905
69	Նոր Կյուրին	Nor Kyurin		866	936
70	Նոր ուղի	Nor Ughi		948	952
71	Շահումյան	Shahumyan		4409	4449
72	Շաղափ	Shaghap		1024	1023
73	Ոսկետափ	Vosketap		5363	5372
74	Ոստան	Vostan		3046	3045
75	Պարույր Սևակ	Paruyr Sevak	•Պարույր Սևակ/ Paruyr Sevak •Տիգրանաշեն/ Tigranashen	763	718
76	Զրահովիտ	Jrahovit		1209	1215
77	Զրաշեն	Jrashen		1798	1803
78	Ռանչպար	Ranchpar		1266	1276
79	Սայաթ -Նովա	Sayat-Nova		2141	2168
80	Սիս	Sis		1752	1744
81	Սիսավան	Sisavan		2264	2273
82	Սիփանիկ	Sipanik		783	772
83	Սուրենավան	Surenavan		2579	2572
84	Վանաշեն	Vanashen		2664	2573
85	Վարդաշատ	Vardashat		234	239
86	Վարդաշեն	Vardashen		580	583
87	Վերին Արտաշատ	Verin Artashat		4493	4511
88	Վերին Դվին	Verin Dvin		2221	2222
89	Տափերական	Taperakan		3889	3885
90	Ուրցալանջ	Urtsalanj		208	209
91	Ուրցաձոր	Urtsadsor		3189	3197
92	Փոքր Վեդի	Pokr Vedi		3273	3295
93	Քաղցրաշեն	Qaghtsrashen		3099	3110

**ՀՀ ԱՐԱՐԱՏԻ ՄԱՐԶԻ ՊԱՅՄԱՆԱԿԱՆ 10 000 ԲՆԱԿԻՉ ՈՒՆԵՑՈՂ
ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՄԻ ՇԱՐՔ ԲՆՈՒԹԱԳՐԻՉՆԵՐ, 2010թ.
SOME SOCIAL INDICATORS OF DISTRICT COMMUNITY WITH 10 000
POPULATION IN RA ARARAT MARZ, 2010**

	Ընդամենը Total	նրանցից՝ including:		
		կանայք ¹ women ¹	տղամարդիկ ¹ men ¹	
Բնակչությունը, մարդ	10000	5080	4920	Population, person
Ծնվածներ, մարդ	142	68	74	Births, person
Մահացածներ, մարդ	81	37	44	Deaths, person
Ամուսնություններ	54	X	X	Marriages
Ամուսնալուծություններ	5	X	X	Divorces
Մեկ բնակչի ապահովվածությունն ընդհանուր բնակմակերեսով, քառ.մ	30.2	X	X	Total area of housing stock provided per inhabitant, square metre
Կրթության ոլորտ. հաճախումը կրթօջախներ, մարդ՝				Education sphere, attendance to educational institutions, person
նախադպրոցական	166	85	81	pre-school
հանրակրթական	1188	569	619	general schools
երաժշտական, արվեստի, գեղարվեստի դպրոցներ, մանկապատանեկան-ստեղծագործական կենտրոններ	106	81	25	musical, art schools, creative centers for children
նախնական մասնագիտական (արհեստագործական)	4	-	4	preliminary vocational
միջին մասնագիտական	44	21	23	middle vocational
բարձրագույն մասնագիտական	-	-	-	higher
Առողջապահության ոլորտ՝				Public health sphere
հաճախել են պոլիկլինիկա տարվա ընթացքում (հաճախումների քանակը)	30373	...	...	annual attendance to polyclinic during the year (number of attendances)
Մարզիկներ, մարդ	61	4	57	Athletes, person
Զբաղվածներ, մարդ	4152	...	...	Employed, person
նրանցից՝ գիտական հիմնարկներում	1	1	0.0	of which - in Science establishments
նրանցից՝ գիտության դոկտոր	0.0	0.0	0.0	of which - doctors of Science
գիտության թեկնածուներ	0.0	0.0	0.0	candidates of Science
ուսուցիչներ	118	101	17	teachers
բժիշկներ	17	...	...	physicians
միջին բուժանձնակազմ	40	...	...	paramedical personnel
Գործազուրկներ /պաշտոնապես գրանցված/, մարդ	118	85	33	Unemployed /officially registered/ person
Սոցիալական ապահովության ոլորտ				Social insurance sphere
ընդամենը կենսաթոշակառուներ, տարեվերջի դրությամբ, մարդ	1484	...	...	total pensioners/ as of the end of the year/ person
աղքատության ընտանեկան նպաստ և միանվագ դրամական օգնություն ստացող ընտանիքներ	296	X	X	families that get poverty family benefit and one-time benefit
Հաճախումների քանակը տարվա ընթացքում				Annual attendance during the year
գրադարան	12141	...	...	library
թատրոն	535	...	...	theatre
համերգ	-	-	-	concert
թանգարան	975	...	...	museum
Երավական ոլորտ				Law sphere
հանցագործության դեպքերի քանակը, տարվա ընթացքում	36	X	X	total crimes, during the year
այդ թվում՝ ոչ մեծ ծանրության	19	X	X	of which - not grave crime
միջին ծանրության	8	X	X	medium crime
ծանր	8	X	X	grave crime
առանձնապես ծանր	0.0	X	X	special grave crime

¹ Ցուցանիշները հաշվարկային են:
The indicators are accountable.